

- Przed sprawdzianem wiadomości warto zrobić plan powtórki przez wyznaczenie na każdy dzień zagadnień do utrwalenia. Dziecko z dysleksją musi znacznie **częściej i więcej razy powtarzać materiał**, choć często wydaje mu się, że wiadomości już dobrze przyswoiło i sprawnie opanowało umiejętność. Często dotyczy to tabliczki mnożenia, orientacji w kierunkach na mapie, nazw i nazwisk, chronologii wydarzeń. W praktyce zwykle się okazuje, że podczas nowej sytuacji, a jest nią sprawdzian, przyswojone już umiejętności dziecko wykonuje wolniej. Zwykle brakuje mu czasu na wykonanie zadań, ponieważ emocje dezorganizują pracę. Pomocne może być nagrywanie treści do nauczenia, które wielokrotnie można odtwarzać i przesłuchiwać. Nagrywany tekst może czytać dorosły lub dziecko.
- Dziecko z dysleksją czyta przeciętnie kilka razy wolniej, zatem w codziennym planie zajęć powinien być uwzględniony również czas na czytanie. Pamiętajć należy zarówno o treningu głośnego czytania, jak i czytaniu „dla siebie”, po cichu. Ważne jest, by dziecko czytało codziennie, także podczas dni wolnych od nauki.
- Przejrzyj pisemne zadania domowe pod względem poprawności ortograficznej i ustal z dzieckiem sposób dokonywania korekty.
- Uzgodnij z nauczycielem, jakie są wymagania i zasady dotyczące pisemnych prac domowych. Jeśli dziecko ma dysgrafię, warto przemyśleć sposób przygotowywania dłuższych form pisemnych. Należy rozważyć, czy powinno prace pisać odręcznie, na przykład tak zwanym pismem korektorskim (bez łączenie liter), drukowanymi literami, czy posługując się komputerem.
- Ustal, jaki sposób uczenia się jest najskuteczniejszy dla dziecka (wykorzystaj wiedzę o stylach uczenia się).
- Udzielaj dziecku pochwał za dobrze wykonaną pracę i włożony wysiłek, by wzmocnić jego poczucie wartości, a jednocześnie podnieść motywację do dalszej nauki.

Zastanów się, jak pomagasz dziecku odrabiać prace domowe.

2.4. Recepty na dobre czytanie

Codzienny trening czytania

Jak wiadomo, czytać można się nauczyć, tylko czytając. Niestety, ta oczywista prawda nie zawsze dociera do rodziców. Dziecko z dysleksją dodatkowo

potrzebuje wskazówek, jak usprawnić technikę czytania i jak czytać teksty, aby je zapamiętać i zrozumieć. Powinno być wspomagane, by mogło zdobyć umiejętność porządkowania i korzystania z informacji z różnych źródeł tekstowych.

Trening głośnego czytania wspomaga technikę czytania. Natomiast jeśli dziecko czyta coś dla siebie, zadaną lekturę lub poszukuje informacji, powinno czytać po cichu. Warto je wdrażać do cichego czytania już od klasy I, kiedy poszukuje odpowiedzi w tekście, czyta zadania matematyczne lub polecenia. Starajmy się wpoić dziecku przekonanie, że czytanie i pisanie jest mu potrzebne na co dzień. W tym celu warto wykorzystać wszystkie możliwe codzienne sytuacje, w których przydaje się czytanie i pisanie, na przykład niech czyta мамie przepis kulinarny podczas przygotowywania potrawy, datę ważności produktu, nagłówki w gazecie, program telewizyjny lub niech podpisuje rysunki. Czasami dziecku należy pomóc na etapie przejścia z czytania głośnego do cichego. Można to zrobić w następującej kolejności: najpierw czytanie głośne z naturalną siłą głosu, następnie czytanie szeptem, a potem czytanie wzrokiem z „wyłączonym” głosem (zdarza się, że dziecko, redukując głos, zaczyna lekko kołysać głową, co nie powinno budzić niepokoju rodziców). W początkowej nauce czytania dziecko może sobie pomagać, przesuując palec pod czytany tekst, umieszczając pod czytany wiersz linijkę albo stosując specjalną kolorową nakładkę z podkreślnikiem (zob. s. 137–138). Głośne czytanie dla dziecka dyslektycznego jest często udręką, dlatego nie wolno dorosłym okazywać zniecierpliwienia ani złości czy kpiny, nie wolno też zmuszać do głośnego czytania przed klasą (bez wcześniejszego uzgodnienia tego faktu z dzieckiem). Wyrozumiałe podejście na pewno będzie czynnikiem wspomagającym.

Ważne jest, by trening czytania odbywał się codziennie, także podczas dni wolnych od nauki, bowiem przerwy negatywnie wpływają na już opanowane umiejętności. Jeśli dziecko nie czytało podczas wakacji, zawsze następuje pogorszenie i może się okazać się, że wyuczone tempo i technika czytania znacznie się obniżyły.

Głośne czytanie z rodzicem

Codziennie głośne czytanie dziecku od wieku poniemowłęczego do nastoletniego jest zalecane nie tylko w wypadku dysleksji, ale wówczas szczególnie. Nawiązuje do tego rozpowszechniona w szkołach kampania społeczna „Cała Polska czyta dzieciom”. Głośne czytanie wpływa korzystnie na wszechstronny rozwój dzieci. Wymienić należy przede wszystkim rozwój procesów poznawczych:

- **koncentracji uwagi słuchowej, dowolnej** (a więc kierowanej wolą dziecka) – ćwiczenie zdolności do silnej i długiej koncentracji na bodźcach słuchowych, tak potrzebnej na lekcjach szkolnych;

- **pamięci słuchowej**, dzięki której dziecko potrafi utrzymać w pamięci podane informacje i operować nimi, na przykład analizować je i scalać, odnosić do już znanych faktów, wydobytych z pamięci długoterminowej;
- **funkcji językowych** – wzbogacanie słownika, różnicowanie znaczeń słów, wyrażień;
- **myślenia pojęciowo-słownego** – dokonywanie operacji umysłowych, takich jak analiza i synteza informacji, porównywanie, tworzenie kategorii, rozumienie i tworzenie pojęć nadrzędnych, rozumienie przenośni, tworzenie sądów, kojarzenie treści, dzięki czemu rozumiemy czytany tekst;
- **wyobraźni**, czyli konstruowania obrazów osób i sytuacji na podstawie treści odebranych podczas słuchania książki.

Wspólne czytanie książki wytwarza między rodzicem i dzieckiem silną więź emocjonalną, która wynika ze wspólnego uczestnictwa w przeżywaniu losów bohaterów. Zdarza się, że razem płacemy i śmiejemy się, odczuwamy grozę i odprężenie. Dzięki wspólnej lekturze możemy oddziaływać wychowawczo, na przykład rozwiązując problemy moralne bohaterów, oceniając ich zachowanie z punktu widzenia nadrzędnych wartości. Lektura może rozbudzać zainteresowania, a także oddziaływać terapeutycznie (tzw. bajkoterapia).

Obowiązkiem rodzica jest poświęcenie dziecku czasu i rozbudzanie zainteresowania książką. Prowadzone obecnie obserwacje uczniów skłaniają do smutnych refleksji, bowiem wiele dzieci w wieku szkolnym nie potrafi skupić się na słuchaniu czytanych im bajek i opowiadań. Wolą oglądać filmy, ponieważ łatwiejsza jest percepcja obiektów, zmieniających się obrazów, niepotrzebna jest do tego uwaga dowolna (wystarczy wrodzona, mimowolna), często nie ma też miejsca na refleksję. Dowodzi to, że wspomniane dzieci nie zostały wdrożone do odbioru literatury. Czy można temu zapobiec? Nie tylko można, ale wręcz trzeba! Czytanie dziecku od wieku niemowlęcego to nie tylko uczenie właściwego kontaktu z książką i jej odbioru oraz przygotowanie do samodzielnego czytania, lecz także profilaktyka dysleksji.

Czytanie może odbywać się w następujący sposób: dorosły czyta tekst, pokazuje obrazki, prosi o pokazanie nazwanych szczegółów na obrazku – to udaje się już w kontakcie z niemowlęciem, które kończy pierwszy rok życia. Przydają się tu ceratowe książeczki do oglądania i manipulowania elementami. W wieku poniemowlęcym dziecko potrafi nazwać przedmiot wskazany na obrazku, a potem czynność, zgodnie z odczytanymi mu zdaniami spod obrazka, a pod koniec tego okresu odpowiedzieć na pytanie: „Co tu się dzieje?” – interpretuje obrazek na podstawie tego, co widzi i co usłyszało podczas czytania podpisów i krótkich tekstów. W wieku przedszkolnym czytanie z dzieckiem

może już się odbywać nie tylko w odwołaniu do obrazka, ale i tekstów zamieszczonych pod nim. Gdy rodzic czyta, pięcioletnie dziecko może wodzić paluszkami i wzrokiem po czytanych wyrazach i rozpoznawać niektóre z nich, na przykład imiona. Od pięcio- i sześciolatków możemy się spodziewać dużego zaangażowania w słuchanie czytanej książki. W Wielkiej Brytanii wiele dzieci nawet czteroipółletnich potrafi czytać techniką globalną, czyli rozpoznając całościowo (jak obrazek) poszczególne wyrazy, a pięciolatki podpisują, z pomocą dorosłego, drukowanymi literami wszystkie swoje obrazki. Dzięki temu stają się świadome, że czytanie i pisanie to pożyteczny sposób na porozumiewanie się z otoczeniem. Rozpoczynając obowiązek szkolny, mają więc motywację do uczenia się czytania i pisania.

Czytanie z dorosłym na zmianę („Czytanie na raty”)³

Propozycja ta może spowodować przełamanie niechęci do czytania oraz pomóc utrzymać kontakt z literaturą. Jest to możliwe dzięki dorosłemu, który daje poczucie bezpieczeństwa (mniejsze dzieci mogą podczas czytania siedzieć na kolanach mamy) i tworzy miłą atmosferę oraz odwołuje się do poczucia humoru dziecka, co jest przyczyną wspólnego przeżywania radości. Technika ta pobudza zainteresowanie treścią książki, motywację dziecka do czytania, prowokuje do aktywnej postawy, na przykład odpowiadania na pytania, komentowania tekstu. Dorosły, czytając na zmianę z dzieckiem, przyspiesza tempo czytania, a więc i rozgrywania się akcji, co podnosi zaciekawienie jej

„Czytanie na zmianę” – rysunek uczennicy klasy IV

³ M. Bogdanowicz *Recepty na dobre czytanie i pisanie* w: W. Turewicz (red.) 2000 *Jak pomóc dziecku z dysortografią*.

przebiegiem. Objąsnianie trudnych słów czy wyrażeń ułatwia zrozumienie treści. Dostosowanie długości tekstu czytanego przez dziecko do jego możliwości daje mu okazję do treningu czytania, pozwala uwierzyć, że czytanie na głos może się udać i nie jest takie straszne, a z czasem dostarczy satysfakcji.

Najlepiej ustalić stałą porę czytania („Albo gasimy światło i idziesz spać, albo mamy pół godziny na czytanie, wybieraj...”) **oraz czas czytania (20–30 minut)**. Zależnie od wieku dziecka wydłużamy czas czytania, szczególnie czytania samodzielnego.

UCZEŃ MŁODSZY

1. Dziecko czyta na głos – zależnie od możliwości od jednej linijki tekstu do pół strony.
2. Dziecko czyta razem z dorosłym na głos „chórem” – dorosły nieco ciszej; ilość tekstu dwa razy większa (niż w pkt 1).
3. Dorosły czyta dziecku na głos⁴ – ilość tekstu trzy razy większa (niż w pkt 1).
4. Dziecko czyta samo po cichu – ilość tekstu zależy od możliwości.

Powtórka całego cyklu (pkt 1–4).

5. Streszczenie całego przeczytanego tekstu (opowiadanie ustne) lub rozmowa o tekście.

UCZEŃ STARSZY

1. Dziecko czyta na głos – zależnie od możliwości od pół do 1 strony.
2. Dorosły czyta dziecku na głos – trzy razy więcej (niż w pkt 1).
3. Dziecko czyta samo po cichu – cztery razy więcej (niż w pkt 1).

Powtórka całego cyklu (pkt 1–3).

4. Podsumowanie przeczytanego rozdziału w postaci **streszczenia ustnego** (opowiadanie) lub **pisemnego** (w formie planu czy wypracowania); **dyskusja** nad wybranymi problemami.

Dla urozmaicenia można też uprzednio nagrać odpowiednie fragmenty tekstu na kasetę magnetofonową, zamiast czytać je „na żywo”. Ma to tę zaletę, że daje okazję do samodzielnej pracy ucznia. W obydwu wypadkach należy czytać w nieco zwolnionym tempie, aby dziecko podczas słuchania nadążało ze śledzeniem tekstu w książce.

---

⁴ Uwaga: dziecko, słuchając, jednocześnie śledzi tekst czytany przez dorosłego w książce (najlepiej mieć drugi egzemplarz lektury). W takiej sytuacji dziecko jest aktywne – czyta tekst po cichu, lecz z większą łatwością. Ilustracje mogą być okazją do rozmowy i inspiracją do narysowania własnych.

Czytanie z wykorzystaniem nagranych tekstu książki: audiobooki – książki mówione

Nagrania książek – tzw. audiobooki – pomagają w przyspieszeniu procesu czytania lektur. Książki mówione można wypożyczać w bibliotekach pedagogicznych, w dużych bibliotekach publicznych i bibliotekach dla osób niewidomych lub zakupić w empikach lub marketach.

Jeżeli rodzice dysponują nagraniami książek, wówczas opisany wcześniej przebieg pracy z tekstem dziecko kontynuuje, słuchając pozostałej części rozdziału z płyty w następujący sposób:

4. Słuchanie tekstu z jednoczesnym czytaniem – śledzeniem go w książce (np. 2–3 strony).
5. Słuchanie tekstu – do końca rozdziału.
6. Podsumowanie przeczytanego i wysłuchanego rozdziału – streszczenie i dyskusja.

Czytanie z rodzicem (Czytanie w parach)

Jeżeli u dziecka występują znaczne trudności w czytaniu, pomoc dorosłego polega na pokazaniu właściwej techniki czytania. Zaleca się wówczas technikę „czytanie w parach”. Powinno się odbywać codziennie (ok. 10 min). Dorosły i dziecko jednocześnie czytają głośno ten sam tekst. Dorosły czyta ściszym głosem, wydłużając wyrazy (jakby śpiewając). Dziecko w tym samym czasie również czyta głośno, starając się nadążyć za dorosłym. Uwaga: czytamy całymi wyrazami, unikając głoskowania i skandowania sylab. Już po kilku razach codziennego treningu technika czytania dziecka ulegać będzie poprawie, a tempo czytania się przyspieszy. Gdy dorosły usłyszy, że dziecko zaczyna czytać pewniej, głośniej, powinien powoli ściszać głos do szeptu i skracać śpiewne wydłużanie wyrazów. Przy pojawieniu się problemów z czytaniem w formie zacinania, niemożności odczytania wyrazu dorosły ponownie podnosi ton głosu – do czasu, gdy dziecko znowu zacznie względnie płynnie czytać.

Czytanie innym

Czytanie innym (np. babci, młodszemu rodzeństwu) stanowi dla dziecka duże wyzwanie i jest zachętą do czytania. Czytając komuś, dziecko się dowiadyuje, że jest słuchane, potrzebne innym i czuje się przez to dowartościowane. Choć dziecko wie, że dorośli sami potrafią sobie czytać, to przecież może się zdarzyć, że czasami boli ich głowa lub zapodziały się gdzieś okulary, a dziecko pomaga nam na przykład przeczytać wiadomości z internetu, przepis na ciasto lub wesoły wierszyk na poprawę samopoczucia. Natomiast w szkole można za-

proponować starszym uczniom, także tym z dysleksją, czytanie bajek młodszymi kolegom⁵.

Dziecko powinno wybrać krótszą baśń lub jej fragmenty i przygotowywać się w ciągu kilku dni przez czytanie na głos (może w tym pomagać dorosły). Czytanie młodszymi pomaga przełamać dziecku z dysleksją strach przed głośnym czytaniem przed publicznością, gdyż maluchy wykazują zainteresowanie starszymi kolegami i chętnie nawiązują z nimi kontakty. Ponadto nie dostrzegają pomyłek w czytaniu, które może popełnić dyslektyczne dziecko. Jeżeli się śmieją, to tylko dlatego, że rozumieją komizm sytuacji, zdarzenia z bajki. Okazują też duże zaciekawienie, co wzmacnia postawę gotowości do czytania dziecka z dysleksją. W przyszłości te młodsze dzieci wezmą wzór ze starszych. Tak oto można wychować czytelników.

Czytanie lektur

Jeżeli uczeń będzie systematycznie postępować według poniższej instrukcji, wówczas zdobędzie umiejętność samodzielnej pracy z każdym tekstem: lekturą, czasopiśmie, podręcznikiem itd. Wymaga to jedynie konsekwentnego postępowania punkt po punkcie.

Pomoc nauczyciela polega na tym, aby przed czytaniem podał **wskazówki w punktach**, na jakie ważne aspekty uczeń ma zwracać uwagę. Dla ucznia z dysleksją jest to wielkie udogodnienie. Ułatwieniem jest również wskazanie fragmentów, które będą szczegółowo omawiane. Ważne jest, by uczeń nie sięgał tylko do opracowań i streszczeń tekstów, lecz czytał książki w całości.

Praktyczne wskazówki dla ucznia do czytania lektur (dłuższych tekstów, książek)

1. Dowiedz się od nauczyciela, na co należy zwrócić uwagę podczas czytania książki.
2. Zapoznaj się z budową książki: przejrzyj materiał do przeczytania, zwracając uwagę na tytuły rozdziałów, spis treści, uwagi zapisane na marginesach.

---

⁵ Czytanie przez uczniów z dysleksją młodszymi dziećmi sprawdziło się w Szkole Podstawowej numer 6 w Redzie. Nauczycielka języka angielskiego zachęciła uczniów z klasy VI do czytania dzieciom z klas 0 i I–II baśni Andersena w ramach programu Spring Days i obchodów 200 rocznicy urodzin pisarza. Dzieciom czytano raz w tygodniu przez około 20–30 minut w drugim semestrze roku szkolnego. Okazało się, że dla uczniów z dysleksją był to wielki sukces, ponieważ młodsze dzieci nie mogły się doczekać, kiedy starsi koledzy znów przyjdą do nich poczytać. Czytający z kolei utwierdzili się w przekonaniu, że praca z dziećmi to wielka przyjemność. Młodszy i starsi znacznie się do siebie zbliżyli.

3. Zastanów się, po ile stron należy codziennie czytać, aby zakończyć czytanie książki w terminie. Zapisz tę liczbę w terminarzu i codziennie przestrzegaj.
4. Przystępuj do czytania, gdy jesteś wypoczęty i w dobrym nastroju. Czytaj dokładnie i uważnie, zaznaczaj zakładkami miejsca, które są ważne.
5. Podczas czytania rób krótkie przerwy na odpoczynek oczu (np. zamknij oczy na chwilę i pomrugaj nimi, popatrz w dal przez okno na zieleń).
6. Po przeczytaniu fragmentu skontroluj, czy wszystko jest dla ciebie zrozumiałe, czy coś wymaga wyjaśnienia. Jeśli masz wątpliwości, zapytaj rodzica, nauczyciela, przyjaciela lub sięgnij do encyklopedii lub innego opracowania.
7. Rób krótkie streszczenia w myślach lub mówiąc do siebie, bądź zapisuj na arkuszu papieru kluczowe hasła, zdania, imiona i związane z nimi wydarzenia. Treść możesz też notować w formie „mapy myśli”.
8. Po przeczytaniu całego tekstu sprawdź, czy zwróciłeś uwagę na wszystkie aspekty, czy potrafisz o nich opowiedzieć własnymi słowami.

Kolorowe nakładki ułatwiające czytanie

Przezroczysta, kolorowa nakładka do czytania polecana jest wszystkim osobom, które mają trudności w czytaniu, zwłaszcza dzieciom z dysleksją. Szczególnie dobrze służy w przypadkach wzmożonej wrażliwości wzrokowej, gdy czarny druk na białym tle kartki stwarza zbyt silny kontrast i tym samym przeszkadza we wzrokowym odbiorze tekstu. Powoduje to dyskomfort podczas czytania, szybkie zmęczenie oczu, a nawet ich ból i łzawienie. Dzięki odgraniczeniu czytanej linijki tekstu nakładka przynosi korzyść również osobom z zaburzeniami ruchów gałek ocznych, jak i słabo wyćwiczonym czytelnikom, którzy gubią się w tekście podczas czytania, przeskakują z wiersza do wiersza lub zbyt szybko wybiegają wzrokiem do przodu, domyślając się znaczenia wyrazów. Przesłona nie pozwala na to, ograniczając pole widzenia i ułatwiając kontrolę ruchów gałek ocznych. Skuteczność nakładki warto wypróbować bez względu na przyczyny trudności.

Najbardziej polecane przez prof. J. Steina, wybitnego psychofizjologa z Uniwersytetu w Oxfordzie, są dwa kolory nakładek: żółty i niebieski. Takie kolory mają nakładki Wydawnictwa Pedagogicznego OPERON, dołączane